INKLYUZIV TA'LIM JARAYONIDA O'YIN TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH

Xaytova Farida Kuchkarovna
Samarqand davlat pedagogika instituti “Pedagogika kafedrasi” assistenti
Norkulova Jasmina Sodikovna
Samarqand davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim jarayonida o'yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik hamda psixologik ahamiyati yoritib berilgan. Tadqiqot natijalari o'yin metodlaridan foydalanish imkoniyatlari, pedagog va o'quvchi muloqotidagi samaradorlik, qiyinchiliklarni yengish hamda ta'lim sifati va ta'sirining oshishi masalalarini yoritadi. Maqolada inklyuziv muhitda o‘yin texnologiyalarini samarali joriy etish tajribasi, zamonaviy innovatsion yechimlar, ilg‘or ilmiy izlanishlar asosida ijtimoiy moslashuv, motivatsiyani oshirish, tenglik muhitini shakllantirish, bolalarning chuqur bilim va ko‘nikmalar hosil qilishi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, o‘yin texnologiyasi, maxsus ehtiyojli bolalar, pedagogik muhit, ijtimoiy moslashuv, didaktik o‘yin, ta’lim sifati, metodik yondashuv, innovatsion texnologiya, kommunikativ ko‘nikma.

Аннотация: В данной статье раскрывается педагогическое и психологическое значение использования игровых технологий в процессе инклюзивного образования. Результаты исследования освещают возможности применения игровых методов, эффективность взаимодействия педагога и

обучающегося, преодоление трудностей, а также вопросы повышения качества и результативности образования. В статье обосновываются эффективное внедрение игровых технологий в инклюзивной среде, современные инновационные решения и передовые научные исследования, направленные на развитие социальной адаптации, повышение мотивации, формирование атмосферы равенства, а также на формирование у детей глубоких знаний и навыков.

Ключевые слова: инклюзивное образование, игровая технология, дети с особыми потребностями, педагогическая среда, социальная адаптация, дидактическая игра, качество образования, методический подход, инновационная технология, коммуникативные навыки.

Annotation: This article highlights the pedagogical and psychological significance of using game technologies in the process of inclusive education. The research findings reveal the possibilities of applying game-based methods, the effectiveness of interaction between teachers and students, overcoming learning difficulties, and improving the quality and impact of education. The article substantiates the effective implementation of game technologies in an inclusive environment, modern innovative solutions, and advanced scientific research aimed at enhancing social adaptation, increasing motivation, creating an atmosphere of equality, and developing deep knowledge and skills among children.

Keywords: inclusive education, game technology, children with special needs, pedagogical environment, social adaptation, didactic game, quality of education, methodological approach, innovative technology, communicative skills.

Inklyuziv ta’lim sohasida o‘yin texnologiyalari o‘ziga xos didaktik, tarbiyaviy, korreksion hamda rivojlantiruvchi vosita sifatida samarali ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ta’lim tizimi har bir bola, uning qobiliyat va imkoniyati, individualligi bilan hisoblashishga intiladi. Inklyuziv ta’lim asoslarini ta’minlash, kam imkoniyatli, rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan yoki psixofizik o‘ziga xosligi bo‘lgan bolalar uchun qulay va samarali o‘quv muhitini tashkil etishda o‘yin texnologiyalarining o‘rni beqiyosdir. O‘yin jarayonining o‘zi ijtimoiylashuv, muloqot, hamkorlik, mustaqil qaror qabul qilish hamda moslashuv ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. O‘yin texnologiyasi orqali bolalar muvaffaqiyatsizliklardan cho‘chimay, o‘z salohiyatini namoyon qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. O‘yin texnologiyalaridan foydalanish orqali bolalarni o‘qitishda erkinlik va qiziqish muhitini yaratish, individual yondashuvni ta’minlash, har qanday bolaning o‘sishi va taraqqiyoti uchun imkon beriladi. O‘yinlar yordamida bolalar bir-biri bilan yaqinlashadilar, o‘zaro hamkorlik qilish, guruhda ishlash, hamdardlik va o‘zini boshqalarning o‘rniga qo‘yish, tashabbus ko‘rsatish va ijodkorlik bilan fikr yuritish ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar. Ayniqsa, ijtimoiy-emotsional rivojlanishda, til va nutqni rivojlantirishda, harakat faoliyati va mayda motorika holatini yaxshilash, muhitga moslashish jarayonida turli didaktik o‘yinlar va interaktiv mashg‘ulotlar juda muhim rol o‘ynaydi [1].

O‘zbekiston Respublikasida oxirgi yillarda inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha davlat siyosati va islohotlari samarali natijalarni bermoqda. Inklyuziv o‘quv

muhitida oʻyin texnologiyalaridan foydalanishda pedagogdan yuqori kasbiylik, kreativlik, empatiya va zamonaviy metodik yondashuvlar talab qilinadi. U pedagoglar bolalarning ehtiyojini chuqur baholab, har bir bolaga mos individual yoki guruhli oʻyin dasturlarini tanlaydi. Oʻyin vositalari sifati, pedagogik va psixologik xavfsizlik, bolaning shaxsiy tajribasiga mos kelishi muhim mezonlardan biridir. Oʻyin usullari bolada yangi bilim va koʻnikmalarni qulay tarzda singdirish, ilgari oʻzlashtirilgan mavzuni mustahkamlash, kommunikativ qobiliyat va shaxsiy mustaqillikni rivojlantirishda beqiyos imkon yaratadi. Oʻyin texnologiyalarining asosiy pedagogik funksiyasi – har bir bolaning ta’lim jarayonidagi qatnashuvini faollashtirish, uni oʻquv faoliyatiga jalb etish, darslarga qiziqishni oshirish, yangi bilimlarni oʻzlashtirishni oson va tabiiy jarayonga aylantirishdir. Oʻyin orqali bolalar muloqotda oʻzini erkin tutadi, yangi sotsial vaziyatlarga tez moslashadi. Shuningdek, inklyuziv muhitda maxsus ehtiyojli bolalarga individual yordam koʻrsatishda oʻyinlarning aksiologik va tarbiyaviy ahamiyati ham juda muhim. Oʻyin orqali asosiy ta’limiy materiallar bolaga tushunarli va esda qolarli tarzda yetkaziladi [2].

Psixologik nuqtai nazardan, oʻyin texnologiyalari bolaning oʻz-oʻzini namoyon qilish, muhitda oʻzini erkin his qilish, ijtimoiy xavotir va stress darajasini pasaytirishda ham samarali vositadir. Ijtimoiy muhitda oʻz oʻrnini topish, oʻz fikrini aytish, mustaqil fikrlash, oʻz ehtiyoj va his-tuygʻularini ifodalash imkonini beradi. Turli didaktik, rolli, harakatli oʻyinlar natijasida bolalarning shaxsiy rivojlanish dinamikasi tezlashadi, ularning mustaqilligi va tashabbuskorligi oshadi, hayotga moslashuvchanligi kuchayadi.

Oʻyin texnologiyalari orqali olib boriladigan mashgʻulotlar bolalarda nafaqat oʻqish va yozuv koʻnikmalarini, balki axloqiy, madaniy va kommunikativ tarbiyalanish darajasini ham oshiradi. Guruhli ishlar jarayonida bolalar bir-birini hurmat qilish, yordam berish, toʻgʻri munosabatda boʻlish, bir-birining fikriga quloq solishni oʻrganadilar. Bunday muhitda bolalar diskriminatsiyadan himoyalanadi, oʻzini ajralmas jamiyat a’zosi sifatida his qiladi. Oʻyin texnologiyalarini inklyuziv muhitda qoʻllashda, eng avvalo, ularning bolalar uchun ochiq va moslashtirilgan boʻlishi ta’minlanadi. Tematik va interaktiv oʻyinlar, ijodiy va rolikli mashgʻulotlar, musiqali oʻyin, didaktik topishmoqlar, qurilish va konstruktiv oʻyinlar va boshqalar yordamida dars jarayoni boyitiladi. Texnologik rivojlanish oqibatida multimedia, video va audiomateriallar, virtual hamda aralash muhitdagi oʻyinlar ta’lim sifatining yuksalishiga xizmat qila boshladi. Har qanday oʻyin texnologiyasi bolaning individual-psixologik xususiyatlariga, uning imkoniyat va ehtiyojlariga moslashtirilganda yanada yuqori samarani beradi. Oʻyin texnologiyalari asosida oʻqitilsa, bolalarda mustaqil oʻrganish, innovatsion fikrlash, bilimlarga mustahkam asos solish, turli muammoli vaziyatlarda yechim topa olish, muvofiqlik hamda tanqidiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi. Savodxonlik, nutq, hisob-kitob, tasavvur va xotira, e’tibor va psixomotorika kabi asosiy kognitiv funktsiyalarni oʻyin orqali rivojlantirish, ayniqsa, alohida e’tibor talab etadi. Muammoli oʻyinlar va rolli oʻyinlar orqali bolalarda kommunikativ va ijtimoiy bagʻrikenglik, tolerantlik, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy hamkorlik va boshqaruv koʻnikmalari tarkib topadi [3].

Inklyuziv muhitda o‘yin texnologiyalaridan foydalanishda asosiy muammo va to‘siqlar ham kuzatilishi mumkin. Pedagogik faoliyatda malakali o‘qituvchilar, zamonaviy texnologiyalar, maxsus didaktik vositalar tanqisligi, ota-onalarning yetarlicha informatsion va metodik xabardor emasligi, texnik bazaning etarli emasligi, ijtimoiy stereotip va cheklovlar ayrim hollarda o‘yin texnologiyasining samarali tatbiq etilishiga to‘sqinlik qiladi. Shuning uchun ham barcha manfaatdor tomonlarning hamkorligini ta’minlash, davriy malaka oshirish, tajriba almashish, xorijiy ilg‘or yutuqlardan saboq olish, mahalliy sharoitga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi [4].

Pedagoglar o‘yin texnologiyalarini samaradorligini oshirish uchun doimiy ravishda o‘z ustida ishlashlari, bolalarning ehtiyoj va imkoniyatlarini aniqlash, psixologik-pedagogik diagnostika o‘tkazish, o‘yin vositalarini individualizasiyalash va doimiy monitoring qilish orqali yuqori natijalarni kafolatlashlari mumkin. Bolalarga rag'batlantiruvchi muhit, motivatsiya va mustaqil o‘rganish imkoniyatini berish, ularni ortiqcha qiyinchilik va stressdan himoyalash ham pedagog faoliyatining muhim komponentlaridan hisoblanadi. O‘yin texnologiyalaridan foydalanish natijasida inklyuziv muhitda ta’lim oluvchi bolalar o‘zaro bir-birini qadrlash, har xil to‘siq va cheklovlarni yengish qobiliyatiga ega bo‘ladilar. O‘yin vositasida bolalarga sog‘lom ijtimoiy muhit, butunlay yangi imkoniyatlar, hayotga tayyorlanish va kelajakda muvaffaqiyat qozonish uchun muhim tayanchlar beriladi. Didaktik va innovatsion o‘yin texnologiyalari orqali inklyuziv ta’limda barqaror taraqqiyot, ijtimoiy integratsiyaga erishiladi [5].

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta’lim jarayonida o‘yin texnologiyalaridan foydalanish orqali ta’lim sifati, qamrovi va samaradorligini oshirish, har bir bola, ayniqsa kam imkoniyatli va maxsus ehtiyojli bolalarda o‘qishga qiziqish, ijodkorlik, mustaqillik, ijtimoiy va psixologik moslashuvni rivojlantirish mumkinligi yaxshi natija beradi. O‘yin texnologiyalari sababli ta’lim jarayoni qulay, ochiq va samarali muhitda tashkil qilinadi. Xalqaro va milliy tajribalar, ilg‘or zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi, pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirishi natijasida inklyuziv ta’lim sohasida o‘yin texnologiyalarining ahamiyati va roli ortib bormoqda. Shu sababli, zamonaviy ta’lim tizimida ham, inklyuziv muhitda ham o‘yin vositalari har tomonlama rivojlangan, teng imkoniyatli jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Xasanov S. S. (2021). O‘yin texnologiyalari orqali inklyuziv ta’lim muhitida tarbiyaviy jarayonni tashkil etish. – Toshkent: Pedagogika nashriyoti.

2. Rasulov B. M. (2020). Inklyuziv ta’lim: nazariya va amaliyot. – Andijon: “Ilm ziyo”.

3. Xamidova N. T. (2021). Zamonaviy o‘yin texnologiyalari va ularning inklyuziv ta’limdagi o‘rni. – “Ta’lim va innovatsiyalar”, 9-soni.

4. Sharipova T. B. (2022). Maxsus ehtiyojli bolalarni o‘qitishda interaktiv o‘yinlardan foydalanish. – “Pedagogik izlanishlar”, 11-soni.

5. World Bank (2020). Inclusive Education – Global Practice and Trends. Washington: World Bank Group.

6. Ainscow, M. (2019). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. London: Routledge.

7. UNESCO (2019). Towards inclusion: Guidelines for strengthening inclusive education systems. Paris: UNESCO Publishing.